

Danmarks internationale placering 1914 til i dag

I Tysklands skygge

- 5. august 1914 (WW1 netop udbrudt): Ty. forlangte DK's adgangsveje til Østersøen afspærret med miner
  - Ty. i krig mod GB
- DK var neutralt - begge valg kunne anfægte neutraliteten
- DK sagde ja til mineudlægningen efter intense overvejelser
  - GB accepterede
- Dette var grundlaget for, at DK kunne fortsætte som neutralt land under resten af krigen
  - Handlede desuden også med Ty. og GB
- Efter 1864 var DK blevet en småstat - magtfuld nabo i Ty. (samlet i 1871)
- DK måtte indordne sig og føre en tyskvenlig udenrigspolitik
  - Ty.'s modstandere var klar over det - grundlag for britisk accept
- Hv. opgave for DK: at sikre sig så gunstige handelsmuligheder som muligt
- Efter WW1, 1918, blev DK's situation forbedret, genforening, svækket Ty.
- Men DK stod stadig alene over for Ty.
- Januar 1933: Hitler kom til magten - aggressiv ty. udenrigspolitik (revanchistisk)
- Principielt førte Stauning en neutral udenrigspolitik, men reelt gav den efter for tyske krav
  - Eksponeret af udenrigsminister: Peter Munch (radikal.)
- Det Munch'ske system:
  - Munch: Et stærkere dansk forsvar ville ikke hindre en tysk besættelse - derimod gøre den sandsynlig
  - DK holdt sig ude af kritik af Ty. i Folkeforbundet
  - DK stemte i 1935 IKKE for en fordømmelse af ty. oprustning
  - Pressen skulle vise forsigtighed ved omtale af Ty.
  - Maj 1939: indgår en ikke-angrebstraktat med Ty. (klar over at det var propaganda)
- DK's imødekommenhed var ikke udtryk for sympati for nazisterne - en vurdering af, hvad en småstat kan gøre alene over for stormagtsnaboen
- Konservativ + militæret så anderledes på situationen
  - DK's oprustning ville afskrække Ty. + sikre hjælp udefra
- Regeringens forsøg på at imødegå ty. trussel vha. diplomati brød sammen 9. april 1940
  - Symbolsk modstand før kapitulation
  - Efterkrigstiden: "aldrig mere en 9. april" - argument for ny udenrigspolitik
- Den tysk-tilpassede udenrigspolitik havde fejlet
- (Samarbejds)regeringen var gået for vidt i tilpasning til Ty. (=folkestemning)
  - Ros af ty. sejr
  - Internering af kommunister (grundlovsstridigt)
  - Forhandlinger om told- og møntunion ml. DK og Ty.
- Formål: at afværge en trussel mod befolkningens overlevelse og sikkerhed
- Regeringen havde sørget for at DK kom helskindet gennem besættelsen - med modstandsbevægelserne + det folkelige oprør (fik regeringen til at gå af i 1943) fik lovrodene efter krigen

Danmark i en ny verden efter 1945

- Forholdet til Ty. var ikke længere det dominerende tema i DK's udenrigspolitik
- Nu: forholdet i Øst-Vest-konflikten
  - Neutralitetspolitikken var kritiseret
  - Medlemskab af NATO - vestblokken?
  - Forsvaralliance med de nordiske lande?
- Statsminister Hedtoft, 1948: Vi skal ikke placeres vort land i nogen blok - medlem af FN, skal der gøre vor pligt som nordisk land
- April 1949: DK brød den mangeårige neutralitetspolitik og blev medlem af NATO
- Neutralitetstankegangen var rodæstet i DK - svært at acceptere, at man var medlem af NATO
- Medlem af FN (oktober 1945): DK lagde stor vægt på det
  - FN havde dog svært ved at leve op til sin rolle som garant for medl. landenes sikkerhed
- Februar 1948: Udenrigsministeriet modtog besked om at DK ville blive indlemmet i Sovjetblokken
- Regeringen gik på udkig efter mulige allierede
- DK ville hellere et nordisk end transatlantisk samarbejde
- 1948-49: forhandlinger om etablering af skandinavisk forsvarspagt: DK hælede til Sv.
  - Sv.: neutral i Øst-Vest-konflikten
  - Her led forhandlingerne nederlag i jan. 1949
- Februar 1949: ikke mange foretrak NATO-medlemskab
- Ultimo feb. 1949: Hedtoft holdt brandtale til sit parti, soc.dem.: de opgav tanken om neutralitet
- 24. marts 1949: Folketinget traf beslutning om at melde sig ind i NATO
- NATO's indflydelse:
  - DK's forsvarbudget blev tredoblet på få år
  - Kommandostruktur skulle sikre militært samarbejde i krigssituation
  - 1961: DK's styrker samledes med Vestty. styrker i en Østersøkommando i Karup
  - Øget beskyttelse for DK, men også evt. uønsket inddragelse i konflikter
- DK forsøgte både at leve op til NATO's krav om oprustning OG at bibeholde et godt forhold til Sovjet
  - 1953: DK sagde nej til oprettelse af permanente allierede flybaser i Jylland
  - 1957: DK sagde nej til at udstyre forsvaret med atomvåben
- Stadig uvilje mod høje forsvarsudgifter (stadig små pga. lavt udgangspunkt)
  - DK blev af NATO ofte kritiseret for ikke at yde nok
- DK stillede gratis baseadgang til rådighed for amerikanerne på Grønland

Danmark og Den Kolde Krigs afslutning

- Ikke længere atomsky over Europa
- DK's udenrigspolitiske muligheder blev forbedret
- Men hvilken rolle spillede DK i forb. med afslutning af Den kolde krig?
- 1979: NATO vedtog at opstille stort antal ml. distanceraketter i Vesteuropa
  - Svar på sovjetisk opstilling af raketter
  - Lagde også op til forhandling om nedrustning
- DK havde stemt tøvende ja i 1979, men efter regeringsskiftet i 1982 vendte soc.dem. sig som oppositionsparti mod konsekvenserne af dobbeltbeslutningen (1979) - også mod centrale dele af NATO's atomvåbenpolitik
- Oppositionspartiet soc.dem havde sammen med venstrefløjens og radikal. flertal og

- vedtog en række dagsordener i modstrid med den siddende borgerlige regerings ønsker
- Disse dagsordener endte ofte som fodnoter i NATO-beslutninger (deraf navnet 'fodnotepolitikken')
- Mange mener at fodnotepolitikken var med til at modarbejde Den kolde krigs afslutning

Udenrigspolitisk aktivisme efter 1989

- Østersøen
  - DDR og Polen blev hurtigt venner igen
  - DK havde tidligt støttet Estlands, Letlands og Litauens løsrivelse fra Sovjet
  - DK førte an ift. at få de baltiske stater optaget i NATO og EU på trods af russisk modvilje
  - 2004: alle tre lande medlemmer af begge organisationer
- Balkan
  - DK's regeringer engagerede sig i konflikterne på Balkan
  - Bl.a. sendte DK 1300 mand under FN-flag (største antal ift. befolkningstal)
    - Fredsbevarende men også -skabende
  - 1995: Fredsslutning, NATO overtog FN's opgaver
  - 1999: DK sendte 8 kampfly til Italien -> NATO-bombekampagne mod Serbien
- Mellemøsten
  - DK's deltagelse her har været hv.tema siden 2003
  - Engagementet går tilbage til 1. Golfkrig, 1991 - DK deltog med skib
  - Har været engagerede i den israelsk-palæstinensiske konflikt
  - Krig mod terror i Afghanistan siden 2001
- Fællestræk for DK's aktivisme efter Den kolde krig:
  - Øget militarisering
    - Vi skal helt tilbage til 1864 (og før) for at finde så stærk en tro på nytten af militære midler i DK's udenrigspolitik
  - Stærkere internationalisering
    - Mere overstatslig udvikling i EU
    - Opbakningen til NATO stiger
    - Forsvaret lægger vægt på internationale opgaver - ikke forsvar af eget territorium
    - Ny tiltro til FN
    - Begrænsninger: forbeholdene gør, at vi ikke har noget at skulle have sagt om militære opgaver i EU
  - Lav grad af europæisering
    - Deltagelse i Irak-krigen: modstrid med Ty. og Frankrig
    - Hellere USA end EU
  - Kraftig USA-orientering
    - DK følger ofte den amr. linje
- Aktiv DK udenrigspolitik: nok kommet for at blive
  - Ikke sikker med USA-orienteringen
- Da Bush overtog efter Clinton slog DK ind på en mere unilateralistisk kurs - parat til at handle på egen hånd

Nybrud eller tradition?

- 180 graders vending i DKs politik efter 1989? ELLER Fortsættelse under andre vilkår?

- Nybrudsteorien:
  - Høj grad af internationale engagement
  - Villighed til at deltage militært
- Traditionsteorien:
  - Altid har der være intern. engagement, men det har ligget underdrejet pga. ydre vilkår